

Place-Based Education: The Development of Good Citizenship in Youth Based on Community Contexts

Omsin Jatuporn¹ and Amornrat Watthanathorn²

¹Ph.D. Candidate (Curriculum and Instruction),

E-mail: ajarn.hon@gmail.com

²Ph.D. (Curriculum and Instruction), Assistant Professor,

Department of Education, Faculty of Education, Naresuan University

Abstract

Place-based education is a relatively new term in the education reform era around the world that emphasizes the use of local resources, people, and environments to engage students in learning about and developing their community. It is also commonly referred to as pedagogy of place, place-based learning, and outdoor education. Three major principles underlie place-based education. First, true learning is interdisciplinary and authentic. Second, place-based education works best when supported by local partnerships and organizations. Finally, local learning serves as the foundation for a greater understanding on complex regional and global issues. Research indicates that a place-based instructional approach can increase student active engagement, make the curriculum more authentic

and relevant for students, and help make the difference in communities.

Keywords: place-based education, school curriculum, community contexts, authentic learning, integrated learning

แนวคิดการศึกษาอิงสถานที่: การพัฒนาความเป็นพลเมืองดีให้แก่เยาวชน โดยใช้บริบทชุมชนท้องถิ่นเป็นฐาน

ออมสิน จตุพร¹ และอมรรัตน์ วัฒนาร²

¹นิสิตปริญญาเอก (หลักสูตรและการสอน),

E-mail: ajarn.hon@gmail.com

²ค.ด. (หลักสูตรและการสอน), ผู้ช่วยศาสตราจารย์,

ภาควิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์,

มหาวิทยาลัยนเรศวร

83

บทคัดย่อ

การศึกษาอิงสถานที่เป็นคำศัพท์ที่กำลังได้รับความนิยมในยุคแห่งการปฏิรูปการศึกษาทั่วโลกโดยเน้นไปที่การใช้ทรัพยากรท้องถิ่น ผู้คน และสภาพแวดล้อมเพื่อการเรียนรู้ของนักเรียนเกี่ยวกับชุมชนและการพัฒนาท้องถิ่น นอกจากนี้ยังรวมถึงองค์ความรู้ด้านสถานที่ การเรียนรู้อิงสถานที่ และการศึกษาภาคสนามอีกด้วย หลักสำคัญ 3 ประการที่เป็นรากฐานความคิดของแนวคิดการศึกษาอิงสถานที่ คือ 1) การเรียนรู้ที่แท้จริงเป็นการเรียนรู้ตามสภาพจริงและมีลักษณะเป็นสหวิทยาการ 2) แนวคิดการศึกษาอิงสถานที่ที่จะเกิดประโยชน์สูงสุดก็ต่อเมื่อได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายและองค์กรต่างๆ ในชุมชน 3) การเรียนรู้เรื่องราวในชุมชนเป็นรากฐานสำคัญที่นำไปสู่ความรู้ความเข้าใจประเด็นเรื่องราวที่เกี่ยวกับภูมิภาคหรือสังคมโลกได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น งานวิจัยได้ชี้

ปีที่ 21

ฉบับที่ 1

ม.ค.

-

มี.ค.

2558

ให้เห็นว่า แนวการสอนตามแนวคิดการศึกษาอิงสถานที่สามารถกระตุ้นการมีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้นของนักเรียน สร้างหลักสูตรให้มีความหมายต่อวิถีการเรียนรู้และชีวิตประจำวันของนักเรียน และช่วยสร้างการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นในชุมชนท้องถิ่นได้อย่างแท้จริง

คำสำคัญ: แนวคิดการศึกษาอิงสถานที่, หลักสูตรสถานศึกษา, บริบทชุมชนท้องถิ่น, การเรียนรู้ตามสภาพจริง, การเรียนรู้แบบบูรณาการ

บทนำ

ในสภาพแวดล้อมของโลกสมัยใหม่ โดยเฉพาะยุคหลังทศวรรษ 1970 เป็นต้นมา สภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรมของโลกในช่วงเวลาดังกล่าวแตกต่างไปจากโลกยุคสมัยก่อนหน้าอย่างมหาศาล กล่าวคือ ผู้คนเกี่ยวข้องกับบริบทของโลกมากขึ้น สมาชิกในสังคมประเทศหนึ่งมีครอบครัวหรือมีความเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กันกับสมาชิกของประเทศอื่น เช่น ความเกี่ยวข้องในการแต่งงาน ความเป็นญาติ ผู้คนหลายประเทศต่างทำงาน ศึกษาเล่าเรียน พักพิงในประเทศต่างๆ ที่มีได้เป็นท้องถิ่นของตนมากขึ้น พลเมืองในประเทศต่างๆ มีความสัมพันธ์กันร่วมมือกันและพึ่งพาอาศัยกัน และในขณะเดียวกันก็เกิดความขัดแย้งและความไม่เข้าใจระหว่างกัน ความ เป็นอยู่ของผู้คนเหล่านั้นได้รับอิทธิพลจากเหตุการณ์หรือสภาวะความ เป็นไปต่างๆ ของโลก (Global influences) ทำให้การคิดหรือการกระทำของ ผู้คนเหล่านั้นจัดเป็นพฤติกรรมที่ปรากฏอยู่ในสังคมโลก นักการศึกษา ถูกคาดหวังให้มีการกิจที่สำคัญคือการเตรียมให้ผู้เรียนมีเครื่องมือที่จำเป็น ต่อการสร้างความรู้ความเข้าใจและการตรวจสอบประเมินความรู้ที่เกิดขึ้น ในโลกยุคใหม่ จึงเกิดแนวคิดที่จะพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความเข้าใจในโลกทัศน์ (global perspective) ที่กว้างขวางขึ้น มิใช่รู้และเข้าใจเฉพาะประเทศของ ตนเป็นพลเมืองของประเทศที่ตนอาศัยอยู่เท่านั้น แต่ควรจะต้องมีความ เป็นพลเมืองโลก (global citizen) อีกด้วย (Gaudelli, 2008)

ในแวดวงของนักวิชาการด้านหลักสูตรได้มีการเคลื่อนไหวเพื่อการ เปลี่ยนแปลงหลักสูตร กระแสเรียกร้องที่กล่าวถึงนี้ได้รับอิทธิพลจากกระบวน ทศนิยมยุคหลังสมัยใหม่ (Postmodern paradigm) รวมทั้งการปลุกเร้าจาก ภาวะเศรษฐกิจที่เริ่มฟื้นตัว การเคลื่อนย้ายผู้คน วัฒนธรรม ข้อมูลข่าวสาร และเงินทุนข้ามพรมแดนรัฐชาติ การสิ้นสุดลงของสงครามเย็นและชัยชนะ ของระบบทุนนิยมภายใต้การนำของสหรัฐอเมริกา กระแสเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่ง ของวัฒนธรรมโลกาภิวัตน์ ซึ่งบางครั้งก็ยากที่จะทำความเข้าใจได้ด้วยการ ระบุงูชาติหรือแหล่งกำเนิดที่แน่นอน แต่กระแสเหล่านี้ได้สร้างผลกระทบ

และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมไปทั่วโลก เปลี่ยนวิธีคิด เปลี่ยนวิธีการมองความรู้ความจริง เปลี่ยนแบบแผนการใช้ชีวิตประจำวันของปัจเจกบุคคล และเปลี่ยนแบบแผนประเพณีต่างๆ ที่แต่ละชุมชนท้องถิ่นแต่ละประเทศเคยสืบทอดปฏิบัติกันมา กระแสการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ล้วนมีนัยสำคัญต่อการกำหนดความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่ควรปรากฏในหลักสูตรสำหรับพลเมืองศตวรรษที่ 21 อย่างไรก็ตามจากการศึกษาเชิงลึกและงานวิจัยต่างๆ ได้ให้คำตอบว่า ครูที่สอนสังคมศึกษาได้นำเสนอบทเรียนเกี่ยวกับวัฒนธรรมสากลรวมถึงผู้คนจากต่างวัฒนธรรมประหนึ่งว่าพวกเขาเหล่านั้นมีชีวิตและวัฒนธรรมความเป็นอยู่ที่ไม่มีวันบรรจบกับวิถีชีวิตของนักเรียนในท้องถิ่นต่างๆ ซึ่งในชีวิตของพวกเขาอาจไม่มีความจำเป็นต้องรู้เรื่องราวเหล่านี้เลยก็ได้ (Smith, 2007; Knapp, 2008)

ดังนั้น จึงเกิดแนวคิดที่จะพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความเข้าใจในโลกทัศน์ที่สัมพันธ์กับโลกยุคโลกาภิวัตน์ โดยบทความนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อ 1) อธิบายแนวการสอนตามสภาพจริงที่ครูสามารถใช้บริบทชุมชนท้องถิ่นเป็นห้องปฏิบัติการการเรียนรู้เพื่อสร้างให้นักเรียนสามารถคิดเกี่ยวกับบริบทของการเรียนรู้ในชีวิตประจำวันที่ครอบคลุมผู้คน วัฒนธรรม และสถานที่ในทั่วโลก 2) นำเสนอแนวคิด สำคัญ แนวการจัดหลักสูตรและการเรียนการสอนตามแนวคิดการศึกษาอิงสถานที่ภายใต้บริบททางสังคมและวัฒนธรรมของสหรัฐอเมริกา เพื่อเป็นกรณีศึกษาสำหรับการจัดหลักสูตรและการเรียนการสอนของไทย และยังเชื่อมโยงไปถึงสภาพทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมในภูมิภาคอื่นของโลกยุคใหม่ด้วยเช่นกัน

แนวคิดการศึกษาอิงสถานที่ (Place-Based Education) เป็นแนวคิดเชิงบูรณาการที่ได้มาจากชุมชนท้องถิ่น เป็นกระบวนการใช้ชุมชนและสิ่งแวดล้อมเป็นจุดเริ่มต้นในการสอนความรู้ความเข้าใจในภาษา ศิลปะ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา รวมถึงสาระการเรียนรู้ต่างๆ ตามหลักสูตร โดยมุ่งเน้นประสบการณ์การเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติในโลกแห่งความเป็นจริง เป็นการใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมในถิ่นที่อยู่อาศัย

ทั้งที่เป็นมนุษย์ ชุมชน สังคม และธรรมชาติเป็นบริบทสำหรับการบูรณาการหลักสูตรสู่วิธีการทางสหวิทยาการ การจัดการเรียนรู้ผ่านการทำโครงการในสภาพที่เป็นจริงในถิ่นฐาน แหล่งที่อยู่อาศัยในชุมชน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2554) วิธีการทางสหวิทยาการดังกล่าวนี้ได้ช่วยสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างผู้เรียนให้มีความรอบรู้ กระตือรือร้น และมีจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมที่มีความแตกต่างและความหลากหลายทางวัฒนธรรมได้อย่างมีความสุข สำหรับการจัดหลักสูตรและการเรียนการสอนตามแนวคิดการศึกษาอิงสถานที่นั้นมืองค์ประกอบพื้นฐานสำคัญ 3 ประการ คือ

1) การศึกษาผ่านกระบวนการเรียนรู้ชุมชนจะทำให้นักเรียนสามารถเข้าใจโมทัศน์ที่มีความซับซ้อน เช่น ประเด็นเรื่องการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมในชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ได้ดีขึ้นและขยายวงกว้างไปยังส่วนอื่นๆ เช่น ภูมิภาค ประเทศ และโลกในโอกาสต่อไป

2) การเรียนรู้และการมีปฏิสัมพันธ์กับชุมชนจะช่วยให้นักเรียนมีความรอบรู้ กระตือรือร้น และมีความใส่ใจชุมชนในฐานะพลเมืองของพื้นที่แห่งนั้น

3) การเรียนรู้เกี่ยวกับชุมชนจะช่วยให้นักเรียนสามารถมีส่วนร่วมสร้างสรรค์ชุมชนของตนเองเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันด้วยความอดทนอดกลั้น ด้วยความสันติ และเพื่อความเจริญก้าวหน้าของตนเองและชุมชนนั้นๆ

องค์ประกอบทั้ง 3 ส่วนนี้เป็นปัจจัยสำคัญที่นักเรียนสามารถปฏิบัติให้เกิดผลได้จริงเพื่อสร้างสรรค์ชุมชนและสังคมให้น่าอยู่ต่อไป

การศึกษาอิงสถานที่คืออะไร

การศึกษาอิงสถานที่เป็นคำศัพท์ที่กำลังเกิดขึ้นมาใหม่ในช่วงกระแสการเปลี่ยนแปลงและการปฏิรูปการศึกษา โดยเน้นไปที่การใช้ทรัพยากรท้องถิ่น ผู้คน และสภาพแวดล้อมเพื่อการเรียนรู้ของนักเรียนเกี่ยวกับชุมชนและการพัฒนาท้องถิ่น (Williams, 2010) นอกจากนั้นยังกล่าวถึงองค์ความรู้ด้านสถานที่ การเรียนรู้อิงสถานที่ และการศึกษาภาคสนามอีกด้วย โดย

แนวทางการจัดการศึกษาเหล่านี้เพิ่งจะเป็นที่รู้จักแพร่หลายได้ไม่นาน แต่สำหรับนักการศึกษาแนวพัฒนาการนิยม (Progressivism) โดยเฉพาะด้านสังคมวิทยาได้เสนอแนะแนวทางการจัดการศึกษาอิงสถานที่เพื่อให้นักเรียนมีส่วนร่วมคิดเชิงวิพากษ์เกี่ยวกับบริบทด้านสังคม การเมือง เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และสุขภาวะที่ดีในชุมชน ตัวอย่างเช่น จอห์น ดิวอี้ และ ฮาโรลด์ รัด มองว่าโรงเรียนในชุมชนมีความสัมพันธ์กับชุมชนนั้นๆ อย่างแยกไม่ออก กิจกรรมใดๆ ก็ตามของนักเรียนและโรงเรียนมีผลต่อชุมชน และในขณะเดียวกันพลวัตที่เกิดขึ้นในชุมชนทุกมิติก็มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของโรงเรียนด้วยเช่นกัน ดังนั้นการจัดการศึกษาในโรงเรียนควรจะเป็นวิถีในการเตรียมความพร้อมให้แก่นักเรียนเพื่อเป็นกำลังสำคัญในการปฏิรูปสังคมให้มีความเป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง (Dewey, 1899; Rugg, 1936)

หลักสำคัญ 3 ประการที่เป็นรากฐานความคิดของแนวคิดการศึกษาอิงสถานที่ คือ

- 1) การเรียนรู้ที่แท้จริงเป็นการเรียนรู้ตามสภาพจริงและมีลักษณะเป็นสหวิทยาการ การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดการศึกษาอิงสถานที่นั้นทำให้นักเรียนสามารถก้าวข้ามพรมแดนของความรู้ที่มีลักษณะแยกส่วนเป็นรายวิชา เช่น สังคมศึกษา คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาอังกฤษ เป็นต้น ไปสู่การเรียนรู้แบบบูรณาการเพื่อการประยุกต์ใช้ในบริบทท้องถิ่นและสภาพความเป็นอยู่ที่แท้จริงอันแตกต่างกันออกไป นักเรียนจะได้รับโอกาสในการดึงความรู้ของตนเองที่มีอยู่แล้วจากหลากหลายสาขาวิชาเพื่อเรียนรู้เกี่ยวกับชุมชนและจัดการกับประเด็นหรือเรื่องราวที่เกิดขึ้นในชุมชนด้วยตนเอง โดยมีครูเป็นผู้ให้คำแนะนำอย่างใกล้ชิด

- 2) แนวคิดการศึกษาอิงสถานที่ เมื่อนำไปสู่การปฏิบัติจะเกิดประโยชน์สูงสุดก็ต่อเมื่อได้รับการสนับสนุนจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการศึกษาในชุมชน เช่น องค์กรทางวิชาชีพ องค์กรเอกชน และกลุ่มนักคิด นักปฏิบัติ เป็นต้น ชุมชนท้องถิ่นจะทำหน้าที่เป็นห้องปฏิบัติการการเรียนรู้

เพื่อให้นักเรียนสามารถใช้กระบวนการวิจัยในการศึกษาชุมชนของตนเอง
 ดังเช่น การสัมภาษณ์ การสังเกต การมีปฏิสัมพันธ์กับเจ้าของธุรกิจเอกชน
 ในพื้นที่ เจ้าหน้าที่ตำรวจ นักการเมืองท้องถิ่น และชาวบ้านในชุมชนนั้นๆ
 แนวการสอนตามแนวคิดการศึกษาอิงสถานที่จะช่วยกระตุ้นให้นักเรียน
 เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมหรือสถานที่สำคัญ องค์กรต่างๆ รวมทั้งแหล่ง
 ทรัพยากรการเรียนรู้เพื่อศึกษาประเด็นที่เกิดขึ้นจากชุมชนด้วยตนเองใน
 เชิงลึก วิธีการนี้จะทำให้นักเรียนฝึกฝนการเป็นเยาวชนนักวิจัย (Student as
 researcher) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการจัดหลักสูตรและการเรียนการสอน
 ตามแนวการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง (Constructivism) อย่างแท้จริง

3) การเรียนรู้เรื่องราวในชุมชนเป็นรากฐานสำคัญที่นำไปสู่ความรู้
 ความเข้าใจประเด็นเรื่องราวที่เกี่ยวกับภูมิภาคหรือสังคมโลกได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น
 (Knapp, 2008) เพราะขณะที่นักเรียนเรียนรู้เกี่ยวกับบ้านเกิดเมืองนอนของ
 ตนเอง นักเรียนถูกคาดหวังว่าจะสามารถมีกระบวนการคิดเชิงวิเคราะห์เกี่ยวกับ
 องค์กรธุรกิจ องค์กรวิชาชีพ และผู้ประกอบการในชุมชนนั้นซึ่งมีการติดต่อ
 สัมพันธ์กับระบบใหญ่ในระดับภูมิภาคและระดับโลกอีกด้วย ตัวอย่างเช่น
 นักเรียนอาจคิดเกี่ยวกับแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของกระแสโลกที่มีอิทธิพล
 ต่อราคาซื้อขายและการลงทุนในชุมชนของนักเรียน เป็นต้น

งานวิจัยได้ชี้ให้เห็นว่า แนวการสอนตามแนวคิดการศึกษาอิงสถานที่
 สามารถยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนให้สูงขึ้น กระตุ้นการ
 มีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้น สร้างหลักสูตรให้มีความหมายต่อวิถีการเรียนรู้
 และชีวิตประจำวันของนักเรียน และช่วยสร้างการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นใน
 ชุมชนท้องถิ่นได้ (Center for Place-based learning and Community
 Engagement, 2010) นักวิจัยทางการศึกษาได้วิเคราะห์ผลการวิจัยที่ได้จาก
 การสัมภาษณ์ผู้ใหญ่อีกจำนวน 800 คน นักเรียนจำนวนมากกว่า 200 คน
 การสำรวจความคิดเห็นของนักการศึกษาจำนวน 750 คน และนักเรียน
 ทั้งระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาอีกประมาณ 2000 คน พบว่า นักเรียน
 มีความกระตือรือร้นและมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจาก

กระบวนการใช้หลักสูตรและการเรียนการสอนตามแนวคิดการศึกษาอิงสถานที่ (Smith, 2007) และจากการศึกษาของ Liberman และ Hoody (1998) ได้ช่วยยืนยันว่านักเรียนมีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้นในการเรียนโดยใช้หลักสูตรและการเรียนการสอนตามแนวคิดการศึกษาอิงสถานที่ด้วยเช่นกัน

จากการศึกษาของ Liberman และ Hoody (1998) และ Smith (2007) ซึ่งครอบคลุมทั้งโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษาจำนวน 40 โรงเรียน ในสหรัฐอเมริกา นักวิจัยพบว่า แนวการสอนตามแนวคิดการศึกษาอิงสถานที่ ส่งผลให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนซึ่งวัดจากข้อสอบอิงมาตรฐาน แกนกลางระดับชาติโดยภาพรวมสูงขึ้นทั้งในวิชาสังคมศึกษา คณิตศาสตร์ การอ่าน การเขียน และวิทยาศาสตร์ และนอกจากจะช่วยพัฒนาผลสัมฤทธิ์ และสมรรถนะทางการเรียนของนักเรียนให้สูงขึ้นแล้วนั้น การใช้โปรแกรม หรือการจัดหลักสูตรตามแนวคิดการศึกษาอิงสถานที่ยังส่งผลต่อชุมชนอย่าง มีนัยสำคัญในด้านผลของการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรที่ส่ง ผลกระทบต่อชุมชนอย่างแท้จริง

ในระหว่างปี ค.ศ. 2007-2008 โครงการที่สนับสนุนแนวคิดการศึกษาอิงสถานที่เป็นโครงการที่นักเรียนเข้าไปมีส่วนร่วมในการลดระดับมลภาวะทางอากาศในชุมชน นักวิจัยได้กล่าวถึงผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นโดยตรงต่อนักเรียน ในเรื่องการพัฒนามาตรวัดระดับคุณภาพของสิ่งแวดล้อมได้ประสบความสำเร็จ (Duffin, Chawla และ Sobel, 2005) แนวคิดการศึกษาอิงสถานที่จึงช่วยยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนให้สูงขึ้น กระตุ้นการมีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้น สนับสนุนการใช้ทรัพยากรการเรียนรู้ที่มีคุณค่าเพื่อพัฒนาชุมชน และสร้างเสริมการมีส่วนร่วมของพลเมืองในฐานะคนในชุมชนท้องถิ่น

แนวคิดการศึกษาอิงสถานที่ช่วยสนับสนุนการพัฒนามโนทัศน์สากล ที่ต้องการให้เกิดขึ้นแก่ผู้เรียนในปัจจุบันได้อย่างไร

ดังที่ได้กล่าวถึงไว้ข้างต้นว่าเมื่อสภาวะทางเศรษฐกิจของประเทศต่างๆ อยู่ในภาวะวิกฤติ ประเทศเหล่านั้นจำเป็นต้องปรับตัวและเรียนรู้ประเด็น

ที่เกี่ยวข้องกับความเป็นโลกาภิวัตน์ไม่ว่าจะเป็นการค้าขายระหว่างประเทศ ความขัดแย้ง สิทธิมนุษยชน การต่อต้านอาวุธนิวเคลียร์ โรคภัยไข้เจ็บ ภัยพิบัติ หรือแม้กระทั่งการจัดการกับความยากจนให้หมดไป ประเด็นเหล่านี้ ควรถูกหยิบยกมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนให้แก่ผู้เรียน และสาระตะก ด้านสังคมศึกษาที่ครอบคลุมการจัดการเรียนการสอนเนื้อหาในด้าน สังคมวิทยา เศรษฐศาสตร์ การเมืองการปกครอง ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ศาสนาและวัฒนธรรม ต่างส่งผลต่อการพัฒนาพลเมืองให้มีความรอบรู้ กระตือรือร้น และมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวมภายใต้การปกครองระบอบ ประชาธิปไตย (National Council for the Social Studies, 2008) โดยที่ครู สังคมศึกษาจำเป็นต้องได้รับการฝึกฝนให้มีความสามารถในการสอน ประเด็นเรื่องราวที่สัมพันธ์กับโลกาภิวัตน์และความเป็นพลเมืองโลกให้แก่ เยาวชนของประเทศด้วยเช่นกัน

กระแสที่ก่อให้เกิดการปฏิรูปแนวการจัดหลักสูตรและการเรียนการสอน นั้นเกิดขึ้นเนื่องจากครูบางส่วนได้ตั้งประเด็นเชิงวิพากษ์เกี่ยวกับแนว การจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษาแบบดั้งเดิมที่เน้นความสำคัญของ ประเด็นการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรมของสังคม ที่อยู่ใกล้ตัว (Williams, 2010) ซึ่งบทความเรื่อง แนวคิดการศึกษาอิงสถานที่: การพัฒนาความเป็นพลเมืองดีให้แก่เยาวชนโดยใช้บริบทชุมชนท้องถิ่น เป็นฐาน ผู้เขียนได้เสนอแนะให้ครูมองเห็นถึงความสำคัญของการใช้บริบท การเรียนรู้ที่อยู่ในชุมชนท้องถิ่น ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ปรากฏการณ์บ้าน วัฒนธรรมประเพณี วิสาหกิจชุมชน สถาบันของรัฐหรือเอกชน รวมทั้งสภาพ แวดล้อมทางธรรมชาติเป็นเครื่องมือสนับสนุนการเรียนรู้แนวคิดหรือ มโนทัศน์ระดับสากล ครูที่ใช้บริบทการเรียนรู้ที่อยู่ในชุมชนท้องถิ่นเป็นห้อง ปฏิบัติการการเรียนรู้สำหรับการเรียนการสอนสังคมศึกษาจะช่วยสนับสนุน แนวคิดหรือมโนทัศน์ระดับสากลได้ 3 วิธีการ ดังนี้

1) การศึกษาผ่านกระบวนการเรียนรู้ชุมชนจะทำให้นักเรียนสามารถ เข้าใจมโนทัศน์ที่มีความซับซ้อน เช่น ประเด็นเรื่องการเมือง เศรษฐกิจ สังคม

และสิ่งแวดล้อมในชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ได้ดีขึ้นและขยายวงกว้างไปยังส่วนอื่นๆ เช่น ภูมิภาค ประเทศ และโลกในโอกาสต่อไป ขณะที่นักเรียนเรียนรู้เกี่ยวกับสภาพบริบทของชุมชนท้องถิ่นผ่านการสัมภาษณ์ผู้คนในชุมชน การสังเกตระบบการจราจร การเยี่ยมชมย่านธุรกิจและการค้าขาย นักเรียนจะสามารถเชื่อมโยงองค์ความรู้จากประสบการณ์ตรงในบริบทของชีวิตประจำวันไปสู่โมทัศน์ที่เป็นนามธรรมและมีความเป็นสากลได้อย่างลึกซึ้งมากขึ้น ตัวอย่างเช่น นักเรียนได้สัมภาษณ์เจ้าของธุรกิจรายย่อยเพื่อเรียนรู้บทบาทของการค้าระหว่างประเทศในแง่มุมมองที่เกี่ยวกับความต้องการของลูกค้ารายย่อย ราคา และการผลิต เป็นต้น ในขณะที่เดียวกันนักเรียนอาจต้องใช้กระบวนการสืบสอบเพื่อศึกษาสภาพวิกฤติทางเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง รวมถึงความท้าทายเชิงนิเวศวิทยาซึ่งได้รับผลกระทบโดยตรงจากชนิดพันธุ์ต่างถิ่นทั้งพืชและสัตว์ที่ถูกนำเข้ามาแพร่พันธุ์ในชุมชนท้องถิ่นผ่านกระบวนการขนส่งสินค้าและบริการทางเรือจากทุกมุมโลก (United Nations, 2010)

2) การเรียนรู้และการมีปฏิสัมพันธ์กับชุมชนท้องถิ่นจะช่วยให้นักเรียนมีความรอบรู้ กระตือรือร้น และมีความใส่ใจชุมชนในฐานะพลเมืองของพื้นที่แห่งนั้น กล่าวคือคนเรามีทั้งความคล้ายคลึงและความแตกต่างจากกันและกันหลายประการ ซึ่งความแตกต่างระหว่างบุคคลดังกล่าวครอบคลุมด้านเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ ชนชั้น ศาสนา รสนิยมทางเพศ อายุ ความบกพร่องทางร่างกาย ทศนคติทางการเมือง และประสบการณ์ชีวิตทั้งหมดทั้งมวลที่หล่อหลอมความเป็นตนเอง (Identity) แนวการสอนตามแนวคิดการศึกษาอิงสถานที่จะช่วยกระตุ้นให้นักเรียนเข้าไปเรียนรู้ความแตกต่างหลากหลายที่มีอยู่ในชุมชนโดยตรง และเนื่องจากบางชุมชนมีความเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม(Multicultural society) ค่อนข้างสูงมากเมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่อื่นๆ นักเรียนควรได้รับโอกาสให้ศึกษาความเหมือนและความแตกต่างระหว่างกลุ่มชนที่ดำรงชีวิตอยู่ในพื้นที่ สำหรับชุมชนที่ประชากรมิได้มีความแตกต่างทางสังคมและวัฒนธรรมสูง นักเรียนควรจะได้คิดสืบสาวถึงปัจจัย

ทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อความเป็นหนึ่งเดียวกัน ในขณะที่นักเรียนคิดสืบเสาะถึงสภาพทางภูมิศาสตร์และประชากรศาสตร์ของชุมชน นักเรียนจะนำตนเองไปสำรวจตรวจสอบความเหมือนและความต่างเหล่านั้นซึ่งยึดโยงมนุษย์ทุกคนบนโลกใบนี้ไว้ด้วยกัน

3) การเรียนรู้เกี่ยวกับชุมชนจะช่วยให้นักเรียนสามารถมีส่วนร่วมสร้างสรรค์ชุมชนของตนเองในวิถีทางแห่งการประนีประนอม การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ และการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้อย่างแท้จริง เนื่องจากว่าแนวการสอนตามแนวคิดการศึกษาของสถานที่ได้ส่งเสริมและกระตุ้นให้นักเรียนได้สำรวจตรวจสอบประเด็นหรือปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ขณะที่นักเรียนได้เรียนรู้ประเด็นหรือปัญหาที่คนในชุมชนประสบ ครูจะมีหน้าที่เป็นผู้สนับสนุนให้นักเรียนสามารถพัฒนาการเรียนรู้ได้ด้วยตนเองทั้งด้านความรู้ความเข้าใจ ทักษะ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่นักเรียนต้องนำไปประยุกต์ใช้เพื่อเผชิญกับความท้าทายต่างๆ ในชุมชนของตน กระบวนการเรียนการสอนเชิงรุกจะทำให้นักเรียนมีความกระตือรือร้นต่อการเรียน โดยที่นักเรียนได้รับการคาดหวังว่าจะสามารถประยุกต์สิ่งที่ได้เรียนรู้ไปเพื่อเรียนรู้ที่จะอยู่ในชุมชนและเรียนรู้ที่จะมีส่วนร่วมช่วยพัฒนาชุมชนได้อย่างยั่งยืน นักเรียนจะได้รับโอกาสให้ปฏิบัติการในระดับชุมชน ทำงานเพื่อพัฒนาชีวิตและความเป็นอยู่ของเพื่อนบ้าน ขณะที่นักเรียนดำเนินการปฏิบัติงานเพื่อชุมชนในเรื่องที่เป็นประเด็นปัญหาหรือเรื่องราวต่างๆ นั้น นักเรียนจะได้เรียนรู้ว่าพลังของพวกเขามีผลอย่างมากต่อการเปลี่ยนแปลงสังคมโลกที่พวกเขาดำรงชีวิตอยู่ สำหรับเรื่องพลังการเปลี่ยนแปลงของเด็กและเยาวชนที่มีต่อสังคมนั้นสามารถเห็นได้ชัดเจนจากกรณีตัวอย่างดังต่อไปนี้

เหตุการณ์หลังวินาศกรรมในสหรัฐอเมริกา วันที่ 11 กันยายน 2544 หรือที่รู้จักกันในชื่อว่าเหตุการณ์ 9/11 ที่เด็กวัยรุ่นชาวอเมริกันได้ขับรถยนต์ไปชนมัสยิดของชาวมุสลิมในเมือง Cleveland, Ohio นับว่าเป็นการกระตุ้นให้กับชาวอเมริกันที่เสียชีวิตจากเหตุการณ์ 9/11 จากกรณีตัวอย่างนี้

ได้ให้บทเรียนแก่ทุกคนว่าทัศนคติและพฤติกรรมของเยาวชนอเมริกันที่มีต่อศาสนาอิสลามหรือชาวมุสลิมนั้นได้รับการขัดเกลาแนวคิดผ่านกระบวนการเรียนการสอนที่ห่างไกลจากความเป็นจริงและเคลือบแคลงไปด้วยอคติทางเชื้อชาติ หากนักเรียนชาวอเมริกันในเมือง Cleveland, Ohio สามารถเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณะประโยชน์ เช่น การบูรณะซ่อมแซมมัสยิด การบริการสังคม และการอาสาสมัคร รวมถึงร่วมสนับสนุนพื้นที่สำหรับการสร้างความเข้าใจวิถีชาวมุสลิมและศาสนาอิสลามให้เกิดขึ้นในกลุ่มเยาวชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนนี้ด้วยกัน จะส่งผลให้นักเรียนซึ่งจะเป็นผู้ใหญ่ของชุมชนในอนาคตเป็นพลังสำคัญที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชน ซึ่งเป็นพื้นฐานของการสร้างสังคมและโลกให้เกิดความสันติและสมานฉันท์นั่นเอง

นักเรียนจากโรงเรียน Centennial High School จัดทำโครงการที่มีชื่อว่า SAFEH2O โดยการนำของครู Ed Rohde โครงการมีเจตนารมณ์ที่จะให้บริการการตรวจสอบคุณภาพน้ำให้แก่ชุมชนโดยไม่หวังผลกำไร โดยเริ่มจากการรับสมัครนักเรียนอาสาสมัครจำนวนหนึ่งแล้วขอรับบริจาคเครื่องมือวัดแสง UV และชุดเครื่องมือตรวจสอบคุณภาพน้ำเพื่อวัดคุณภาพของน้ำดื่ม ระดับความเข้มข้นของความเป็นกรดเป็นด่าง ระดับของแบคทีเรียคลอรีน และสารตะกั่ว งานทดลองชิ้นแรกคือเริ่มให้นักเรียนทดสอบน้ำที่อยู่ใกล้ตัวคือ น้ำในบ่อน้ำพุของโรงเรียน หลังจากมีความพร้อมและความมั่นใจในเครื่องมือและความเข้าใจของทีมงาน ทางโครงการก็เริ่มให้บริการในวงกว้างขึ้นโดยให้นักเรียนอื่นๆ ที่สนใจนำน้ำจากทางบ้านมารับการตรวจและให้บริการแก่ประชาชนโดยทั่วไป เมื่อเวลาผ่านไป 5 ปี โครงการนี้เริ่มมีความมั่นคงมากยิ่งขึ้น แม้ว่านักเรียนรุ่นบุกเบิกจะสำเร็จการศึกษาออกไปแต่ก็มีสมาชิกมาเพิ่มขึ้นเป็น 80 คน ในเชิงธุรกิจสามารถมีรายได้และเงินงบประมาณในการดำเนินการด้วยตนเองจนจัดเป็นกองทุนสนับสนุนการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์เพื่อชุมชนได้ ในแง่การสร้าง

เครือข่ายสามารถสื่อสารความรู้โดยตรงไปยังชุมชน โรงพยาบาลในท้องถิ่น และโรงเรียนอื่นๆ โครงการสามารถจัดตั้งแผนกวิจัยและพัฒนา โดยงานชิ้นแรกของแผนกนี้คือการผลิตสบู่ล้างมือที่ไม่เป็นพิษกับคนและไม่เพิ่มมลภาวะให้แก่ น้ำ

นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาของโรงเรียน Washington Academy ในรัฐ Maine ทำการศึกษาและจัดกิจกรรมรณรงค์เพื่อการเพิ่มจำนวนประชากรของปลาแซลมอน ในแถบแม่น้ำ East Machias โดยความร่วมมือกับองค์กรภาครัฐและเอกชนหลายแห่ง เช่น มหาวิทยาลัยในท้องถิ่น โครงการฟื้นฟูพื้นที่อยู่อาศัยของปลาแซลมอน กองทุนปลาแซลมอนในแอตแลนติก และกองทุนปลาแซลมอนในแถบตะวันออกตอนล่าง โดยนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายได้นำเอาลูกปลาแซลมอนมาเลี้ยงอนุบาลในบ่อที่มีการควบคุมอุณหภูมิที่ใกล้เคียงกับอุณหภูมิของน้ำจริง และก่อนที่จะปล่อยลงแม่น้ำ นักเรียนได้มีการเดินทางไปศึกษาสภาวะแวดล้อมวิเคราะห์สภาวะทางด้านฟิสิกส์ เคมี และชีววิทยา อุณหภูมิ ทัศนภาพน้ำ ศึกษาสภาพความเป็นกรดเป็นด่างของน้ำ สัมภาษณ์ประชาชนที่เกี่ยวข้องท้ายสุดได้จัดทำวีดิทัศน์เพื่อนำเสนอแนวคิดและข้อเท็จจริงแก่ที่ประชุมสัมมนาผู้มีหน้าที่เกี่ยวกับการจัดการเรื่องน้ำของรัฐ แม้ว่าผลของการกระทำอย่างต่อเนื่องของนักเรียนในโรงเรียนแห่งนี้จะไม่ส่งผลให้เกิดการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรปลาแซลมอนอย่างมากมานักเนื่องจากมีปัญหาเชิงซ้อนหลายอย่าง แต่ก็ส่งผลให้ประชาชนมีความตื่นตัวเห็นคุณค่าของการอนุรักษ์สภาวะแวดล้อมและรักษาคุณภาพของน้ำเพิ่มมากขึ้น ที่สำคัญคือทำให้นักเรียนได้มีความรู้เกี่ยวกับเคมี ชีววิทยา และฟิสิกส์ ได้เกิดประสบการณ์ในการประยุกต์ใช้ความรู้กับสถานการณ์จริง ได้เรียนรู้ความคิดความเห็นของประชาชนในสถานการณ์จริง รวมทั้งได้เรียนรู้ถึงผลของความรับผิดชอบและความไม่รับผิดชอบของคนทั่วไป (Sprangers, 2004)

หลักสูตรและแนวการจัดการเรียนการสอนตามแนวคิดการศึกษาอิงสถานที่เพื่อสร้างมโนทัศน์ด้านโลกศึกษาให้แก่นักเรียน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม : จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติการเรียนรู้ผ่านบริบทชุมชนท้องถิ่น

ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ความส่วนหนึ่งในมาตรา 7 กำหนดว่า “ในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึก... ให้รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ... ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม” มาตรา 9 กำหนดว่า “การจัดระบบโครงสร้างและกระบวนการจัดการศึกษาให้ยึดหลัก... (5) ระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ มาใช้ในการจัดการศึกษา (6) การมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กร...” มาตรา 24 กำหนดว่า “การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการต่อไปนี้... (3) จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกปฏิบัติ ให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น...”

ข้อความในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ที่คัดลอกมาข้างต้นนี้ อาจสรุปใจความได้ว่า เป้าหมายหนึ่งในการจัดการศึกษาคือ เพื่อให้ประชาชนมีจิตสำนึกในการรักษาผลประโยชน์ของส่วนรวม สามารถให้บริการหรือรับใช้สังคม โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และในกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านบริบทชุมชนโดยการปฏิบัติและได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ข้อกำหนดดังกล่าวสอดคล้องกับหลักการเรียนรู้ผ่านบริบทชุมชนท้องถิ่นที่กล่าวมาแล้ว ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของสถานศึกษาที่จะต้องดำเนินการและจัดการให้ผู้เรียนได้มีการเรียนรู้ผ่านบริบทชุมชนท้องถิ่น และเมื่อศึกษาหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 พบว่า เป็นหน้าที่ของสถานศึกษาที่ต้องพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา “ในส่วนของเกี่ยวกับสภาพปัญหาปัจจุบันในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ให้ผู้เรียนเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม ประเทศ และ

โลก” รวมถึง “ให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ รักประเทศชาติและท้องถิ่น มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามให้สังคม”

จุดหมายของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 ได้เอื้ออำนวยให้สถานศึกษาสามารถพัฒนาหลักสูตรที่จะช่วยพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่มีความรับผิดชอบต่อชุมชน สังคม มีความตระหนักต่อประเด็นปัญหาสังคมมากขึ้น โดยการบูรณาการการเรียนรู้ผ่านบริบทชุมชนท้องถิ่นไว้ในหลักสูตรสถานศึกษา ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มตามความจำเป็นและเหมาะสมกับชุมชนสังคมที่โรงเรียนตั้งอยู่

หนึ่งในบทความฉบับนี้ ผู้เขียนจึงได้นำเสนอตัวอย่างการจัดการศึกษาและการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในบริบทท้องถิ่นของไทย ซึ่งการจัดการศึกษาและการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในบริบทท้องถิ่นดังกล่าวนี้มีได้กำหนดวิสัยทัศน์อย่างชัดเจนว่าได้นำแนวคิดการศึกษาอิงสถานที่ไปประยุกต์ใช้แต่อย่างใด หากแต่ผู้เขียนได้พิจารณาถึงลักษณะสำคัญซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการศึกษาอิงสถานที่ดังกล่าวไว้ในเบื้องต้น ตัวอย่างที่ยกมานำเสนอนี้จะเป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในบริบทท้องถิ่นของไทยต่อไป

การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนวัดศรีบัวบาน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ได้ดำเนินการพัฒนาหลักสูตรบนพื้นฐานการเป็นแนวร่วมระหว่างโรงเรียนกับชุมชน แม้ว่าครูจะเป็นกลุ่มผู้สร้างแผนการสอน วางแนวการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทั้งในและนอกห้องเรียน แต่เนื้อหาสาระและประสบการณ์ทั้งหมดได้มาจากท้องถิ่น ยุทธศาสตร์ในการจัดหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้อย่างหลากหลายในโรงเรียนวัดศรีบัวบาน คือ การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยวิธีการศึกษาป่าชุมชน การประเมินผลตามสภาพจริง การประเมินตนเองของโรงเรียน การจัดทำคลังข้อมูลของนักเรียนรายบุคคล สิทธิเด็ก การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม การพัฒนาครู การร่วมมือของผู้เกี่ยวข้อง การนิเทศภายใน การจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพ และบรรยากาศในโรงเรียน

ให้เอื้อต่อการเรียนรู้ (สำลี ทองธิว, 2545)

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในแนวนี้จะเน้นยุทธศาสตร์ต่างๆ เช่น การจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและการบูรณาการ การมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชน การวางแผนเพื่อพัฒนาความร่วมมือของชุมชนและองค์กรทั้งภายในและภายนอกชุมชน เช่น ผู้ปกครอง ผู้อำนวยการศูนย์การเกษตรและเทคโนโลยีประจำตำบลศรีบัวบาน พระสงฆ์ คณะกรรมการสถานศึกษา มักนาก เจ้าของกิจการร้านค้า ผู้นำชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบล แม่บ้าน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน จนเกิดเป็นกิจกรรมที่มาจากความต้องการของนักเรียนชั้น ป.5-6 ที่ชื่อว่า “ชีวิตถิ่นแอ่วเวดบ้าน” (ชีวิตจักรยานเที่ยวรอบหมู่บ้าน) ทั้งนี้เพื่อไปศึกษาเรียนรู้ตามแหล่งเรียนรู้ต่างๆ รอบชุมชน ได้แก่ วัด อ่างเก็บน้ำ หุ่นา ป่าชุมชน แปลงเพาะกล้าไม้ โรงไม้หิน ผักพื้นบ้าน เป็นต้น การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักสูตรมี 8 ขั้นตอน ดังนี้ วางแผนร่วมกัน : นักเรียนสามารถวางแผนการทำงานได้อย่างเป็นระบบ ผูกพันชุมชน : นักเรียนได้เรียนรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ และมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อโรงเรียน ชนได้เรื่อง : นักเรียนได้เรียนรู้อย่างสนุกสนาน ครูเชื่อมโยงความรู้ เพื่อความรู้ : นักเรียนได้เรียนรู้จากการปฏิบัติจริง โดยวิธีการหลากหลาย สู่การวิเคราะห์ : มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ครู-นักเรียน นักเรียน-นักเรียน เหมาะสถานการณ์ : นักเรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน ผ่านการเรียนรู้ : นักเรียนร่วมกันเสนอปัญหาต่อชุมชนและพิจารณาแก้ไข สู่การพัฒนา : นักเรียนและชุมชนร่วมกันแก้ปัญหาเพื่อพัฒนาชุมชน

ผลจากการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียน นักเรียน เกิดการเรียนรู้ ได้เห็นปัญหาที่แท้จริง ได้ฝึกคิด ฝึกกระทำเพื่อแก้ปัญหาได้ สรุปความคิด ความรู้ที่ได้ เกิดทักษะชีวิต และนำความรู้ไปเชื่อมโยงกับชีวิตจริงได้ ทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง มีการสรุปองค์ความรู้ที่ได้ และร่วมกันประเมิน ผลการเรียนรู้ร่วมกับผู้สอนในแหล่งเรียนรู้นั้น ครู เกิดการเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมการเรียนการสอน โดยใช้แหล่งความรู้ในชุมชน เน้นนักเรียน

เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ที่แท้จริง รู้จักนักเรียนมากขึ้น มองนักเรียนในเชิงบวก รู้วิธีการเรียนรู้ของนักเรียน ส่งเสริมการพัฒนานักเรียนอย่างรอบด้าน ผู้บริหาร บริหารงานและจัดการส่งเสริม สนับสนุนครูให้ทำงานเต็มตามศักยภาพของแต่ละบุคคล ชุมชน ตระหนักและมองเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและภูมิใจในโรงเรียนของตนเอง ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของโรงเรียนวัดศรีบัวบาน เป็นรูปแบบที่ครูทุกคนและชุมชนได้มีส่วนร่วม เกิดความภาคภูมิใจ ทั้งนี้เนื่องมาจากผลลัพธ์ที่ได้เกิดแก่นักเรียนซึ่งเป็นลูกหลานของตนเอง

โรงเรียนวัดหัวดงเหนือ (บรรพตานุสรณ์) เป็นสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ผู้เขียนปฏิบัติงานอยู่ ตั้งอยู่ที่อำเภอเก่าเลี้ยว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 1 โรงเรียนวัดหัวดงเหนือ(บรรพตานุสรณ์) ได้ดำเนินการวิจัยและพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาในเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อการรู้ท้องถิ่นตามแนวคิดการศึกษาอิงสถานที่สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษา (อมสิน จตุพร, 2556) โดยสาระสำคัญของหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อการรู้ท้องถิ่นตามแนวคิดการศึกษาอิงสถานที่ ได้ให้ความสำคัญกับคุณค่าของการดำรงอยู่ในชุมชนท้องถิ่นด้วยการสะท้อนคุณค่าที่อยู่ในตัวคน อันได้แก่ ความรู้ ภูมิปัญญา และวิถีชีวิตที่ดำรงอยู่ในชุมชนท้องถิ่น คุณค่าของทรัพยากรท้องถิ่น และคุณค่าของวัฒนธรรม ที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่นสู่การกำหนดเนื้อหาสาระและเป้าหมายของหลักสูตรท้องถิ่น โดยการเชื่อมโยงความรู้ของท้องถิ่นกับวิทยาการสมัยใหม่เพื่อใช้เป็นเครื่องมือยกระดับคุณภาพชีวิตในชุมชนให้มีพลังเรียนรู้และสามารถพึ่งพาตนเองได้ ทั้งนี้ปัจจัยที่ทำให้การพัฒนาหลักสูตรโดยใช้แนวคิดดังกล่าวประสบความสำเร็จเนื่องมาจากสถานศึกษาและภาคประชาสังคม เช่น ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรวิชาชีพ และสถานประกอบการ ร่วมกันดำเนินการพัฒนาหลักสูตรเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชนในสถานศึกษาให้เกิดสำนึก ความภาคภูมิใจในท้องถิ่น มีความรู้

ความเข้าใจสภาพปัญหาและศักยภาพของท้องถิ่น ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้บนพื้นฐานของสภาพชีวิต เศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และเอกลักษณ์ของตนเอง ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาต่างๆ ในชุมชนท้องถิ่นด้วยตนเอง

หลักสูตรท้องถิ่นถูกพัฒนาขึ้นบนพื้นฐานการเป็นแนวร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชน แม้ว่าผู้วิจัยและครูจะเป็นกลุ่มผู้สร้างหน่วยการเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้ วางแผนกิจกรรมการเรียนการสอนในโรงเรียนและในชุมชน แต่เนื้อหาสาระและประสบการณ์ทั้งหมดล้วนได้มาจากท้องถิ่นอย่างแท้จริง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในครั้งนี้เริ่มจากการวางแผนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างนักเรียนและผู้วิจัย โดยช่วยกันกำหนดผลการเรียนรู้ไว้เป็นหลักเบื้องต้น ต่อจากนั้นครูให้นักเรียนแยกย้ายกันเป็นกลุ่มไปศึกษาท้องถิ่นตามกรอบการศึกษาที่ได้ตกลงกันไว้ โดยการสำรวจข้อมูลพื้นฐานในท้องถิ่น นอกจากนี้ยังให้นักเรียนทำตนเสมือนเป็นนักวิจัยชุมชน ทำการศึกษาชุมชนและช่วยกันรายงานสภาพปัญหาที่พบในท้องถิ่น เพื่อนำมาศึกษาถึงสาเหตุและช่วยกันหาแนวทางจัดการ เมื่อได้ข้อมูลทั้งหมดครูนำมาประมวลทำเป็นเนื้อหาสาระเพื่อให้นักเรียนได้เรียนเพื่อทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้งต่อไป

แนวคิดนี้สอดคล้องกับแนวคิดด้านการจัดการศึกษาสำหรับผู้เรียนของ Feldmann (2003) ที่สะท้อนให้เห็นว่า หลักสูตรควรให้ความสำคัญกับองค์ความรู้ที่อยู่ใกล้ตัวผู้เรียน โดยเฉพาะทรัพยากรในท้องถิ่นหรือในชุมชน หลักสูตรควรบูรณาการสาระสากลเข้ากับสาระท้องถิ่น ดังนั้นหลักสูตรท้องถิ่นที่แท้จริงควรตอบสนองความต้องการและลักษณะเฉพาะของชุมชน มองที่ผลกระทบของหลักสูตรและระบบการศึกษาในสถานศึกษาที่มีต่อชุมชนและท้องถิ่น มองชุมชนเป็นหลักเป็นการสร้างและพัฒนาหลักสูตรในระบบโรงเรียน โดยออกแบบให้หลักสูตรนั้นตอบสนองต่อความจำเป็นของชุมชน เน้นวัฒนธรรมการเรียนรู้และวิถีชีวิตของคนในชุมชน สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน เน้นบทบาทการมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมของคนในชุมชน

ในการกำหนดเป้าหมายและสาระในหลักสูตร และใช้ชุมชนเป็นสถานศึกษา

แนวทางการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อการเรียนรู้ท้องถิ่นตามแนวคิด การศึกษาอิงสถานที่สามารถนำไปใช้ได้กับสถานศึกษาระดับการศึกษา ขั้นพื้นฐานทั้งในชนบทและในเขตเมือง ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับวิสัยทัศน์ของ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้พัฒนาหลักสูตรที่จะปรับใช้ให้เหมาะสม กับบริบทของตน (ออมสิน จตุพร, 2556) อย่างไรก็ตาม การพัฒนาหลักสูตร ท้องถิ่นโดยเฉพาะในโรงเรียนชนบทซึ่งมีห้องปฏิบัติการที่มีชีวิตสำหรับการ เรียนรู้ นอกห้องเรียน และมีภูมิปัญญาที่มีค่า

บ่งบอกถึงความเจริญมาเป็นเวลานาน การจัดการศึกษาตามหลักสูตร ท้องถิ่นจะส่งผลให้นักเรียนได้รู้จักสภาพที่แท้จริงของชุมชนตนเอง สามารถ ใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองได้อย่างยั่งยืน (สำลี ทองธิว, 2545)

วลัย พานิช (2549) ได้เสนอแนวคิดว่าการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง ดีนั้นจะต้องเริ่มต้นที่โรงเรียนขยายไปยังชุมชนและสังคม ซึ่งจะต้องคำนึงถึง องค์ประกอบสำคัญ 4 อย่าง คือ หลักสูตร ชุมชน โลก และเรื่องที่เกี่ยวข้อง ตนเอง ในด้านหลักสูตรเนื้อหาสาระหลัก คือ เรื่องความรับผิดชอบด้านสังคม และจริยธรรม การมีส่วนร่วมกับชุมชนและความรู้เรื่องการเมืองการปกครอง ซึ่งจะต้องนำมาจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ โดยจัดอภิปรายหรือ โต้วาทีในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวปัจจุบัน ความรู้เรื่องการเมือง การปกครองและกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณเพื่อการมีส่วนร่วมและ เชื่อมโยงเหตุการณ์ในอดีตสู่ปัจจุบันได้ สำหรับการมีส่วนร่วมของชุมชนนั้น ปัจจัยที่สำคัญนอกเหนือจากโรงเรียน คือ ครอบครัว สิ่งแวดล้อมในชุมชน บุคคลสำคัญในชุมชน หลักการสำคัญ คือ ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน องค์การ ชุมชนเข้ามาเป็นหุ้นส่วน (Partnership) ช่วยเหลือพัฒนาโรงเรียน ทั้งนี้ นักการศึกษาได้เสนอว่า ควรใช้ภูมิปัญญาและประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็น แหล่งการเรียนรู้ในชุมชนเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการจัดการเรียนการสอน เมื่อมีส่วนร่วมกับชุมชนแล้วก็ควรขยายขอบเขตให้กว้างขวางขึ้น คือ ประเด็นที่มีความเกี่ยวข้องกับระดับโลก คือ การเตรียมตัวผู้เรียน ซึ่งผู้เรียน

ก็คือพลเมืองของแต่ละประเทศ การเตรียมตัวผู้เรียนคือให้ผู้เรียนสามารถเตรียมรับมือกับปัญหาต่างๆ ที่มีผลกระทบต่องlobal สามารถรับการเปลี่ยนแปลงได้และมีเป้าหมายในการดำรงชีวิต ดังนั้นวิธีที่ดีที่สุดก็คือ การเรียนรู้จากประสบการณ์ของประเทศต่างๆ ในปัญหาที่คล้ายกันและแนวทางในการแก้ปัญหาเหล่านั้นๆ ส่วนองค์ประกอบสุดท้าย คือ เรื่องราวเกี่ยวกับตนเองเน้นที่การมีส่วนร่วมให้ผู้เรียนได้เข้าใจบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบในฐานะพลเมืองรุ่นใหม่ (New generation) ตระหนักในสังคมประชาธิปไตย และต้องคำนึงเสมอว่าการกระทำของตนเองจะมีผลต่อสังคมส่วนใหญ่

สำหรับแนวการจัดการเรียนการสอนตามแนวคิดการศึกษาอิงสถานที่นั้น ครูสังคมศึกษาสามารถใช้เทคนิควิธีการต่างๆ เพื่อช่วยให้นักเรียนสามารถเรียนรู้ในทัศนคติด้านโลกศึกษาผ่านกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนของตนเองได้อย่างเข้าใจและความคล่องตัว ตัวอย่างเช่น การเลือกสินค้าที่มีการบริโภคทั่วไปในชุมชนอย่าง Diet Coke มาเป็นกรณีศึกษาเรื่องกระบวนการผลิต การจัดจำหน่าย และการบริโภคสินค้าทั้งในระดับชุมชน เมือง ประเทศ และโลก เนื่องจากว่ากระบวนการทั้งหมดมีความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กันตั้งแต่ต้นทางไปสู่ปลายทาง และมีผลกระทบต่อชุมชน สังคม และประเทศ อย่างที่คนทั่วไปนึกไม่ถึง เป็นต้น สำหรับวิธีการอื่นที่ครูสังคมศึกษาสามารถนำมาใช้ได้ก็คือ การที่ครูและนักเรียนร่วมมือกันศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมว่าเป็นอย่างไร เพราะอะไร และมีผลกระทบในระดับชุมชนหรือระดับโลกอย่างไร เช่น การนำประเด็นเรื่องการให้สิทธิเป็นผู้จัดจำหน่ายแต่ผู้เดียว (enfranchisement) มาเป็นหัวข้อให้นักเรียนเลือกศึกษาถึงความพยายามของร้านค้าหรือธุรกิจรายย่อยในชุมชนท้องถิ่นในการได้สิทธิเป็นผู้จัดจำหน่ายแต่ผู้เดียว รวมทั้งทำการศึกษาเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ เช่น การต่อต้านสภาพการกดขี่และเอารัดเอาเปรียบผู้หญิงในประเทศอังกฤษ หรือประเด็นการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องสิทธิในการเป็นผู้จัดจำหน่ายสินค้าของแท้แต่ผู้เดียวในปี ค.ศ. 2011 ที่ประเทศอียิปต์ เป็นต้น

นอกจากนั้นครูสังคมศึกษายังสามารถใช้บริบทชุมชนท้องถิ่นเป็นห้องปฏิบัติการการเรียนรู้ที่แท้จริง เพื่อสร้างให้นักเรียนสามารถคิดเกี่ยวกับบริบทของการเรียนรู้ในชีวิตประจำวันที่สัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออกกับมโนทัศน์ด้านโลกศึกษา ตัวอย่างเช่น การให้นักเรียนออกภาคสนามเพื่อศึกษาสำรวจโรงงานอุตสาหกรรมในชุมชนและมองหาความสัมพันธ์ของโรงงานดังกล่าวที่มีต่อตลาดการค้าระดับโลก บทเรียนที่กล่าวถึงนี้นับว่าเป็นแบบอย่างบทเรียนที่ครูสังคมศึกษาปรารถนาให้เกิดขึ้นในรายวิชาเศรษฐกิจศาสตร์ แต่ในความเป็นจริงบทเรียนดังกล่าวมีอิทธิพลต่อการเรียนการสอนในรายวิชาประวัติศาสตร์สหรัฐอเมริกาหรือประวัติศาสตร์สากลเสียมากกว่า บทเรียนนี้จึงนับได้ว่าเป็นบทเรียนแบบสหวิทยาการอย่างแท้จริง เพราะมีการเชื่อมโยงระหว่างสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางของชาติ โดยสาระการเรียนรู้ดังกล่าว ได้แก่ 1) เวลา การพัฒนา และการเปลี่ยนแปลง 2) ผู้คน สถานที่ และสิ่งแวดล้อม 3) อำนาจ ผู้ปกครอง และรัฐบาล 4) การผลิต การจำหน่าย และการบริโภค 5) วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสังคม 6) ความสัมพันธ์ระดับโลก 7) ความเป็นพลเมืองดีและแนวปฏิบัติ (National Council for the Social Studies, 2008) สาระและมาตรฐานการเรียนรู้ที่กล่าวถึงนี้นับว่าเป็นกระบวนการในการจัดการศึกษามากกว่าผลผลิตที่ต้องการให้เกิดขึ้น ครูและผู้จัดการศึกษาสามารถปรับเปลี่ยนหรือเพิ่มเติมสาระการเรียนรู้ที่เห็นว่าเหมาะสมและมีความจำเป็นแก่ผู้เรียนในท้องถิ่นได้ด้วยตนเอง

แนวการจัดการเรียนรู้

แนวการจัดการเรียนรู้ที่จะนำเสนอต่อไปนี้เป็นแนวการจัดการเรียนรู้ที่ National Council for the Social Studies (2008) ได้นำเสนอไว้เพื่อเป็นแนวทางให้ครูสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ในบริบทท้องถิ่นด้วยตนเอง ดังนี้

1) การคัดเลือกโรงงานอุตสาหกรรมในชุมชน โดยครูคัดเลือกโรงงานอุตสาหกรรมในชุมชนที่มีการจ้างพนักงานจำนวนมาก ตัวอย่างเช่น ในบริเวณเมืองที่มีความเจริญ ครูในเมือง Columbus อาจจะเลือกบริษัท

การประกันภัยหรือสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา เช่น Ohio State University ขณะที่ครูใน Cleveland เลือกบริษัทที่ผลิตสินค้าและผลิตภัณฑ์จากเหล็ก หรือศูนย์การบริการสุขภาพชุมชน เช่น Cleveland Clinic โดยที่ครูในเขตชนบทสามารถเลือกพื้นที่การเกษตรหรือวิสาหกิจรายย่อย เช่น โรงงานเกษตร ร้านค้าของชำ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ไรท์ดีโรงงานอุตสาหกรรมซึ่งถือว่าเป็นฐานสำคัญของการประกอบอาชีพสำหรับประชาชนในชุมชนครูจำเป็นต้องหยิบยกมาเป็นบทเรียนเพื่อให้นักเรียนสามารถมองเห็นประเด็นได้ชัดเจน เช่น บริษัทผลิตรายและแปรรูปผลิตภัณฑ์จากยางพารามีการจ้างพนักงานจำนวนถึง 7,400 คน (City-Data.com, 2013) ซึ่งเป็นบทบันทึกทางประวัติศาสตร์ว่าเป็นศูนย์กลางการผลิตยางของโลก โดยระบบเศรษฐกิจของเมือง Akron จำเป็นต้องพึ่งพาอุตสาหกรรมที่กล่าวถึงนี้ในฐานะที่เป็นพื้นที่ของขับเคลื่อนวิถีชีวิตของประชาชนในชุมชนเช่นกัน

2) การจัดนักเรียนเข้ากลุ่มทำงาน ครูเป็นผู้จัดตามความเหมาะสมของประเด็นและหัวข้อที่ศึกษาหรือนักเรียนอาจจะเลือกด้วยตนเอง ซึ่งประกอบด้วย 6 หัวข้อที่มีความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กัน ได้แก่ การศึกษาด้านประวัติศาสตร์ การศึกษาด้านเศรษฐกิจ การศึกษาด้านการเมืองการปกครอง การศึกษาด้านสังคมวัฒนธรรม การศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ การศึกษาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี โดยนักเรียนเป็นผู้ลงมือปฏิบัติ การศึกษาผ่านกระบวนการวิจัย การนำเสนอผลงาน และร่วมกันแสดงบทบาทการพัฒนาชุมชนด้วยความกระตือรือร้นในฐานะที่เป็นพลเมืองของชุมชน

3) การใช้กระบวนการวิจัย สำหรับบทเรียนนี้ นักเรียนเป็นผู้ลงมือปฏิบัติการศึกษาผ่านกระบวนการวิจัยทั้งในระดับชุมชนท้องถิ่นและระดับโลกไปพร้อมกัน เนื่องจากว่านักเรียนต้องศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นของชุมชนผ่านอินเทอร์เน็ต รวมทั้งข้อมูลสารสนเทศออนไลน์เพื่อเป็นพื้นฐานในการรู้จักชุมชนก่อนที่จะออกภาคสนามเก็บข้อมูลจริง ถัดมานักเรียนจึงทำการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชนในภาคสนามโดยการสัมภาษณ์หรือ

การสอบถามชาวบ้านในชุมชนอย่างน้อย 3 คน ขอบเขตการศึกษาของนักเรียนจะถูกกำหนดโดยกรอบแนวคิดดังแสดงในตารางที่ 1 ขอบเขตสำหรับการศึกษาตามแนวคิดการศึกษาอิงสถานที่

4) การนำเสนอผลการวิจัย นักเรียนนำเสนอผลการศึกษาวิจัยของกลุ่มตนเองให้เพื่อนๆ ในชั้นเรียนทราบ โดยที่นักเรียนทุกคนในชั้นสามารถให้ข้อมูลหรือคำแนะนำเพิ่มเติมแก่เพื่อนๆ กลุ่มอื่นได้ เนื่องจากว่าบางหัวข้อหรือประเด็นที่ศึกษาอาจมีความสัมพันธ์หรือเกี่ยวข้องกัน ไม่สามารถแบ่งแยกออกจากกันได้ชัดเจน เช่น การศึกษาด้านประวัติศาสตร์กับการศึกษาด้านสังคมวัฒนธรรม เป็นต้น

5) การนำเสนอรายงานในรูปเอกสาร นักเรียนเป็นผู้ใช้ผลการศึกษาวิจัยของตนเองและผลการศึกษาวิจัยของเพื่อนกลุ่มอื่นๆ โดยนักเรียนลงมือเขียนรายงานเปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างโรงงานอุตสาหกรรมในชุมชนและระบบเศรษฐกิจโลก

6) การปฏิบัติการในฐานะพลเมืองดีของชุมชน ครูกระตุ้นให้นักเรียนมีบทบาทในฐานะพลเมืองดี โดยที่แต่ละกลุ่มต้องแสดงถึงทักษะและคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีเพื่อเป็นนัยว่าบทเรียนนี้ประสบความสำเร็จอย่างแท้จริง ในตารางที่ 1 ขอบเขตสำหรับการศึกษาตามแนวคิดการศึกษาอิงสถานที่ จะเป็นข้อเสนอแนะสำหรับการปฏิบัติการในฐานะพลเมืองดีของชุมชนให้แก่ครูและนักเรียน

บทส่งท้าย

การเรียนรู้ที่เกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียนคือการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์และมีความหมายต่อการดำรงชีวิตตามบริบทจริง แนวคิดด้านการเรียนรู้ดังกล่าวจำเป็นต้องให้ผู้เรียนใช้บริบทชุมชนท้องถิ่นเป็นห้องปฏิบัติการการเรียนรู้ นอกจากนั้นกระแสโลกาภิวัตน์ซึ่งมีอิทธิพลต่อประชาชนพลเมืองของประเทศ องค์การทางธุรกิจต่างๆ รวมทั้งชุมชนท้องถิ่น และโลกที่มีการเชื่อมโยงสัมพันธ์กันบนฐานของวัฒนธรรมอันหลากหลายนำไปสู่การ

ตาราง 1 กลุ่มความรู้และขอบเขตความรู้ด้านการแพทย์แผนไทย

	ระดับชุมชนท้องถิ่น	ระดับโลก	แนวการปฏิบัติ
การศึกษาด้านประวัติศาสตร์	1. ประวัติศาสตร์ของชุมชนอุตสาหกรรมแห่งนี้คืออะไร 2. อุตสาหกรรมประเภทนี้เข้ามาสู่เมือง Akron ครั้งแรกเมื่อใด 3. เพราะเหตุใดจึงเป็นเมือง Akron มิใช่เมืองอื่น 4. บั๊จยี่ได้ที่สนับสนุนให้อุตสาหกรรมประเภทนี้ตั้งมั่นอยู่ได้ในชุมชนแต่อุตสาหกรรมอื่นๆ ไม่สามารถอยู่ได้	1. ประวัติศาสตร์ของอุตสาหกรรมประเภทนี้เป็นมาอย่างไร 2. อุตสาหกรรมประเภทนี้ได้รับการพัฒนามาอย่างไร 3. เพราะเหตุใดประชาชนจึงต้องกลืนคำหรือบริการที่ผลิตและจัดจำหน่ายโดยอุตสาหกรรมนี้ 4. คนกลุ่มใดที่เป็นผู้บริโภคสินค้าหรือบริการที่ผลิตและจัดจำหน่ายโดยอุตสาหกรรมนี้	การเขียนจดหมายถึงบรรณาธิการหนังสือเพื่อศึกษาข้อมูลสำหรับการเขียนรายงานเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของชุมชนอุตสาหกรรม
การศึกษาด้านเศรษฐกิจ	1. โรงงานอุตสาหกรรมมีผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจในชุมชนด้านใดบ้าง 2. อะไรจะเกิดขึ้นในชุมชนหากโรงงานอุตสาหกรรมเหล่านี้ต้องปิดตัวลงหรือขยายกิจการเพิ่มเติม	1. โรงงานอุตสาหกรรมมีผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจระดับโลกด้านใดบ้าง 2. สินค้าหรือบริการอะไรของโรงงานอุตสาหกรรมนี้ที่เป็นที่ต้องการ และบริษัทจัดการกับอัตราการบริโภคที่เพิ่มขึ้นได้อย่างไร	พัฒนาเครือข่ายสังคมออนไลน์เพื่อรณรงค์การสร้างความตระหนักในเรื่องผลกระทบที่โรงงานมีต่อชุมชนและโลก

ตาราง 1 กลุ่มความรู้และขอบเขตความรู้ด้านการแพทย์แผนไทย (ต่อ)

	ระดับชุมชนท้องถิ่น	ระดับโลก	แนวการปฏิบัติ
การศึกษาด้าน เศรษฐกิจ (ต่อ)	3. จงบรรยายสภาวะมีปัญหาด้าน เศรษฐกิจที่โรงงานอุตสาหกรรม ต้องเผชิญเพื่อให้ยุโรปอดได้ในโลกธุรกิจ	3. จงบรรยายสภาวะมีปัญหาด้าน เศรษฐกิจที่โรงงานอุตสาหกรรมต้อง เผชิญเพื่อให้ยุโรปอดได้ในโลกธุรกิจ	
การศึกษาด้าน การเมือง การปกครอง	1. นโยบายใดในระดับท้องถิ่น เขต พื้นที่ หรือประเทศที่ช่วยสนับสนุน หรือมีผลเสียต่อโรงงานอุตสาหกรรม 2. เพราะเหตุใดนโยบายเหล่านี้จึงถูก บังคับใช้ในพื้นที่ 3. คนกลุ่มใดหรือใครที่ได้รับประโยชน์ จากนโยบายนี้ 4. คนกลุ่มใดหรือใครที่ได้รับประโยชน์ จากโรงงานอุตสาหกรรม 5. รัฐบาลหรือองค์กรปกครองท้องถิ่น มีมาตรการอย่างไรในการสนับสนุน ช่วยเหลือโรงงานอุตสาหกรรมเหล่านี้	1. นโยบายใดในระดับโลกที่ช่วย สนับสนุนหรือมีผลเสียต่อโรงงาน อุตสาหกรรม 2. เพราะเหตุใดนโยบายเหล่านี้จึงถูก บังคับใช้ในพื้นที่ 3. คนกลุ่มใดหรือใครที่ได้รับประโยชน์ จากนโยบายนี้ 4. คนกลุ่มใดหรือใครที่ได้รับประโยชน์ จากโรงงานอุตสาหกรรม	การเขียนจดหมายถึงสมาชิกองค์กร ปกครองท้องถิ่นหรือ สมาชิกสภาผู้แทน ราษฎรโดยการให้ข้อเสนอแนะที่เป็นไป ได้แก่รัฐบาลเพื่อหาแนวทางสนับสนุน โรงงานอุตสาหกรรมในชุมชน

ตาราง 1 กลุ่มความรู้และขอบเขตความรู้ด้านการแพทย์แผนไทย (ต่อ)

	ระดับชุมชนท้องถิ่น	ระดับโลก	แนวการปฏิบัติ
การศึกษาด้าน สิ่งแวดล้อม และระบบนิเวศ	1) สภาพระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมในชุมชนนั้นมีอะไรที่ได้รับการพัฒนาหรือถูกทำลายจากผลกระทบของโรงงานอุตสาหกรรม และเกิดขึ้นอย่างไร 2) โรงงานอุตสาหกรรมมีมาตรการอย่างไรในการลดผลกระทบที่มีต่อสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศในชุมชน	1) สภาพระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมของโลกที่เราอาศัยอยู่มีอะไรที่ได้รับประโยชน์หรือถูกทำลายจากผลกระทบของโรงงานอุตสาหกรรม และเกิดขึ้นอย่างไร 2) โรงงานอุตสาหกรรมมีมาตรการอย่างไรในการลดผลกระทบที่มีต่อสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ	การเขียนจดหมายถึงบรรณาธิการของหนังสือพิมพ์เกี่ยวกับผลกระทบของโรงงานอุตสาหกรรมที่มีต่อสิ่งแวดล้อมทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับโลก รวมถึงการเสนอแนะวิธีการลดผลกระทบที่มีต่อการสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ
การศึกษาด้าน วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี	1) ความก้าวหน้าด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมีส่วนช่วยให้โรงงานอุตสาหกรรมพัฒนาได้อย่างไร 2) จงบรรยายถึงประเภทของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ถูกนำมาใช้ในโรงงานอุตสาหกรรม 3) อะไรเป็นผลกระทบจากการพัฒนาโดยใช้เทคโนโลยีของโรงงานอุตสาหกรรมเหล่านี้	1) ความก้าวหน้าด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมีส่วนช่วยให้โรงงานอุตสาหกรรมพัฒนาได้อย่างไร 2) จงบรรยายถึงประเภทของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ถูกนำมาใช้ในโรงงานอุตสาหกรรม 3) โรงงานอุตสาหกรรมใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีเพื่อการสื่อสารและการร่วมมือกับผู้ผลิตระดับโลกอย่างไร	สมาชิกของกลุ่มทำงานร่วมกันสร้างสไลด์หรือการบันทึกเสียงบนเว็บไซต์เพื่อเสนอความเชื่อมโยงสัมพันธะระหว่างการใชวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของโรงงานอุตสาหกรรมในระดับท้องถิ่นไปสู่ระดับโลก และอาจนำเข้าสู่ระบบอินเทอร์เน็ตเพื่อให้ชุมชนสามารถเข้าไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้ได้อย่างกว้างขวาง

ให้ความสำคัญกับการปฏิรูปหลักสูตรให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง รวมทั้งการปรับการเรียนการสอนโมทัศน์ด้านโลกศึกษา แก่ผู้เรียน

อย่างไรก็ตามจากการศึกษาเชิงลึกและงานวิจัยต่างๆ ได้ให้คำตอบว่า ครูสังคมศึกษาได้นำเสนอบทเรียนเกี่ยวกับวัฒนธรรมสากลรวมถึงผู้คนจากต่างวัฒนธรรมประหนึ่งว่าพวกเขาเหล่านั้นมีชีวิตและวัฒนธรรมความเป็นอยู่ที่ไม่มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของนักเรียนในห้องเรียนต่างๆ ซึ่งในชีวิตของพวกเขาก็อาจไม่มีความจำเป็นต้องรู้เรื่องราวเหล่านี้เลยก็ได้ (Merryfield และ Kasai, 2004) นอกจากนั้นครูยังให้ความสำคัญกับวิธีการที่ใช้บริบทชุมชนท้องถิ่นเป็นห้องปฏิบัติการการเรียนรู้เพื่อสร้างมโนทัศน์ด้านโลกศึกษาและพฤติกรรมแก่ผู้เรียนน้อยเกินไป บทความนี้จึงได้เสนอแนวการจัดหลักสูตรและการเรียนการสอนที่มีความหมายและสัมพันธ์กับบริบทของการเรียนรู้ในชีวิตประจำวันที่ครอบคลุมผู้คน วัฒนธรรม และสถานที่ในทั่วโลก ที่เรียกว่า การศึกษาอิงสถานที่ ซึ่งจะช่วยให้นักเรียนได้มีความรู้ความเข้าใจ ทำการศึกษาสำรวจในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับชุมชนและพลเมืองในท้องถิ่น เกิดความตระหนักว่าทุกสรรพสิ่งต่างก็เป็นส่วนหนึ่งของกันและกัน และมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงไปถึงสภาพทางสังคมวัฒนธรรม การเมือง เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมของโลกใบนี้ด้วยเช่นกัน

เอกสารอ้างอิง

วลัย พานิช. (2549). หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองไทยและพลเมืองโลก: บทบาทสำคัญของกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม. **ประมวลบทความเรื่องหลักสูตรและการพัฒนาหลักสูตรตามแนวปฏิรูปการศึกษา**. กรุงเทพฯ: ศูนย์ตำราและเอกสารทางวิชาการ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Panich, W. (2006). Basic Education Curriculum for the Development of Thai and Global Citizenship: Essential Aspects of Social Studies, Religion, and Culture Learning Substance. **The Comprehensive Essays on Curriculum and Curriculum Development based on Education Reform**. Bangkok: Textbook and Academic Document Center, Faculty of Education, Chulalongkorn University. (in Thai).

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2554). **มัธยมศึกษายุคใหม่สู่มาตรฐานสากล 2561**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

Office of Basic Education Commission. (2011). **Secondary Education in the New Era : Towards World-Class Standard Education 2018**. Bangkok : The Agricultural Cooperative Foundation of Thailand Publishing House, Limited. (in Thai).

สำลี ทองริว. (2545). **หลักและแนวปฏิบัติในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา : กรณีวิชาวิทยาศาสตร์ระดับประถมศึกษา**. กรุงเทพฯ: ศูนย์ตำราและเอกสารทางวิชาการคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Thongthaw, S. (2002). **Principle and Guideline for School-Based Curriculum Development: A Case Study of Science Subject in Primary Education Level**. Bangkok: Textbook and Academic Document Center, Faculty of Education, Chulalongkorn University. (in Thai).

อมสิน จตุพร. (2556). **การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อการรู้ท้องถิ่นตามแนวคิดการศึกษาอิงสถานที่สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษา: กรณีศึกษาโรงเรียนวัดหัวดงเหนือ อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครสวรรค์. เอกสารการประชุมทางวิชาการของคุรุสภาประจำปี 2556 เรื่อง**

“การวิจัยเพื่อเพิ่มคุณภาพการศึกษาและการพัฒนาวิชาชีพ”,
1(1), 271-277.

Jatuporn, O. (2013). The Local Curriculum Development based on Place-Based Education Approach for Enhancing Place Literacy in Primary School Students: A Case Study of Wathuadongnuea School, Amphur Kaolieo, Nakhon Sawan. **Proceedings of The Teachers' Council of Thailand (Khurusapha) Annual Academic Meeting 2013 Entitled “Research for Upgrading Educational Quality and Teachers' Professional Development”**, 1(1), 271-277. (in Thai).

City-Data.com. (2013). **Akron economy**. Retrieved February 15, 2013, from <http://www.city-data.com/us-cities/The-Midwest/Akron-Economy.html>.

Dewey, J. (1899). **The school and society**. Chicago, IL: University of Chicago Press.

Duffin, M., Chawla, L., & Sobel, D. (2005). **Place-based education and academic achievement**. Retrieved November 14, 2005, from http://www.peecworks.org/PEEC/PEEC_Research/S01795C0D-017B11B5.

Feldmann, D. (2003). **Curriculum and the American rural school**. Maryland: University Press of America.

Gaudelli, W. (2008). **World class: Teaching and learning in global times**. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Knapp, C.E. (2008). Place-based curricular and pedagogical models: My adventures in teaching through community contexts. **Place-Based Education in the Global Age: Local Diversity**. NY: Taylor & Francis Group.

Liberman, G.A., & Hoody, L.L. (1998). **Closing the achievement gap: Using the environment as an integrating context for learning.**

Retrieved November 14, 2005, from <http://www.seer.org/pages/GAP.html>.

Merryfield, M., & Kasai, M. (2004). How are teachers responding to globalization. **Social Education**, 68(5), 6.

National Council for the Social Studies (NCSS). (2008). **Expectations of excellence: Curriculum standards for social studies.** Silver Springs, MD. Retrieved December 10, 2010, from <http://www.socialstudies.org/standards/foreword>.

Center for Place-based learning and Community Engagement. (2010). **Planning tools.** Retrieved December 10, 2010, from <http://www.promiseofplace.org/curriculum> and <http://www.promiseofplace.org/planning>.

Rugg, H. (1936). **American life and the school curriculum.** New York, NY: Ginn & Company.

Smith, G.A. (2007). Place-based education: Breaking through the constraining regularities of public school. **Environmental Education Research**, 13(2), 189-207.

Sprangers, D. (2004). Saving the salmon. **Science Teacher**, 71, 26-28.

Williams, C.R. (2010). Place-based education: What is its place in the social studies classroom. **The social studies**, 101, 185-189.

United Nations. (2010). **Global invasive species program.** New York, NY. Retrieved December 10, 2010, from <http://www.un.org/earthwatch/biodiversity/invasivespecies.html>.